

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ

UZUN TEZİ

KIRMIZI PELERİNLİ KENT

Rehber Öğretmen: Işıl Çırakoğlu

Öğrencinin Adı: Ayşe Gökçe

Öğrencinin Soyadı: Şahin

IB Diploma Numarası: 001129-0091

Sözcük Sayısı: 3986

Araştırma Sorusu: Aslı Erdoğan’ın “Kırmızı Pelerinli Kent” adlı yapıtında, bireylerin tercihleri onların yaşantılarının şekillenmesinde nasıl bir rol oynar?

ÖZ (ABSTRACT)

Bu tez çalışmasında Aslı Erdoğan'ın, yapılan tercihlerin bireylerin ve toplumların yaşamları üzerindeki etkilerinin aktarıldığı “Kırmızı Pelerinli Kent” adlı yapıtı incelenmiştir. Yapıtın odak figürü Özgür üzerinden yapılan bu toplum ve birey incelemesinde, uzamın bireysel ve toplumsal algıların oluşmasındaki rolü, eğilimler üzerindeki etkisi, bireylerin önceliklerinin değişmesindeki etkisi, toplumun bireylere karşı olan tutumu ve bireylerin kendilerini var edebilme süreci gibi konular ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu kapsamda tez üç bölümde incelenmiştir. İlk bölümde bireylerin tercihlerinin önemi, odak figürün yapıtın akışına etkisi olan tercihleri, bu tercihlerin sebepleri ve bunların sonuçları anlatılmaktadır. İkinci bölümde Rio uzamının bireysel algıların oluşmasındaki etkisi anlatılırken, üç alt başlıkta irdelenmektedir: değer ve değersizlik algısı, yalnızlaşma ve yabancılaşma. Bu alt başlıklarda sırasıyla Rio’da insan yaşamanın değeri, odak figürün ve Rio toplumda yer alan bireylerin yalnızlaşması ve yabancılaşması neden sonuç ilişkisine dayandırılarak anlatılmıştır. Tezin son bölümünde Rio uzamının toplumsal algıların oluşmasındaki etkisi anlatılırken üç alt başlığa ayrılmıştır: şiddet/ilkellik/vahşilik, sosyal adaletsizlik ve kadının toplumdaki yeri. Bu alt başlıklarda sırasıyla Rio’nun şiddet dolu ortamının insanları ilkelliğe itişi, toplumun sınıflı yapısı ve adalet kavramının yok oluşu ve ezen-ezilen ilişkisinde ezileni oynayan kadınların yüzleşmek zorunda olduğu gerçekler anlatılmıştır. Tezin sonunda tercihlerin bireylerin yaşantılarını etkilediği ve hatta hayatta kalmalarına karar verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

İÇİNDEKİLER

1. Giriş.....	3
2. Gelişme.....	5
2.1. Bireylerin Tercihleri.....	5
2.2. Rio Uzamının Bireysel ve Toplumsal Algıların Oluşmasındaki Rolü.....	9
2.2.1. Bireysel Algılar.....	9
2.2.1.1.Değer ve Değersizlik Algısı.....	9
2.2.1.2.Yalnızlık.....	10
2.2.1.3.Yabancılaşma.....	12
2.2.2. Toplumsal Algılar.....	13
2.2.2.1.Şiddet, İrkellik ve Vahşilik.....	13
2.2.2.2.Sosyal Adaletsizlik.....	15
2.2.2.3.Kadının Toplumdaki Yeri.....	17
3. Sonuç.....	20
4.Kaynakça	21

Araştırma Sorusu: Aslı Erdoğan’ın “Kırmızı Pelerinli Kent” adlı yapıtında, bireylerin tercihleri onların yaşamlarının şekillenmesinde nasıl bir rol oynar?

1.GİRİŞ

“Dünya denen şeyden ne anladıklarını pek bilmesem de, onu yeterince gördüm sanırım.”

Aslı Erdoğan

Edebiyatın sanatlar içinde ayrıcalıklı yanı, araç olarak kullandığı dili eğip bükerek farklı bir biçimde sanatı alımlayan kişiyle buluşturmasıdır. Bilimsel mantıkla düşünen, kentli bir insanın edebiyattan beslenebilmesi de çoğu zaman dil ve kurgu ile ilgili zekâ örneği sunabilmesiyle orantılıdır. Bu teze konu olan yapıtın ve yazarın seçilmesinde etkili olan asıl nokta, fen bilimleri alanında eğitim almış, kentli, yurt dışında yaşamış bir kadın yazarın kurgu sorununa yaklaşımını irdelemektir; bu konuda hem bir merak hem de özdeşlik, duygudaşlık söz konusu olduğu için yazar olarak Aslı Erdoğan seçilmiştir. Yapıtın belirlenmesinde yazarın ele aldığı konu ve yan izlekler etkili olmuştur. Tezin, yazar tercihiyle yani kurgu ile ilgili bir araştırma sorusu olması amaçlanmış olsa da izleklerin yorumlanma isteği ağır bastığı için öncelik içerik incelemesine kaymıştır. Kırmızı Pelerinli Kent ile ilgili yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde bu çalışmaların daha çok psikanalitik değerlendirme¹, kolonyalist ve oryantalist yaklaşım² gibi çalışmalar dikkati çekmekte, bu çalışmalarda da “otobiyografik izdüşümler” ve “yabancılaşma, yabancılaştırma” öğeleri öne çıkmaktadır. Aslı Erdoğan’la ilgili yapılan yüksek lisans tezlerinde de yazarın üslûbunun ağırlıklı olarak incelendiği görülmektedir.³ Bu tezde ise, metnin dil ve anlatım özellikleri “tercihlerin yaşamımızı nasıl biçimlendirdiği” konusunun içerisinde incelenecektir; yani yapıt,

¹ <https://nilayozar.wordpress.com/2015/05/03/asli-erdoganin-romanlarinda-yasayan-olu-kirmizi-pelerinli-kent-ve-kabuk-adam-uzerine-psikanalitik-bir-inceleme>

² <http://egoistokur.com/pragli-kafka-dublinli-joyce-ve-riolu-asli-erdogan/>

³ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

ana izleği, yan izlekleri ve bunların nasıl ele alındığını belirleyen edebi özellikleriyle, belirtilen odak çerçevesinde ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

Hayatının bir dönemini Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde geçiren Aslı Erdoğan, insanlığın değerini yitirdiği, şehrin kargaşasından beslenen şiddet ve vahşetin insanları duygusuz bedenlere çevirdiği ve her türlü kavramın yozlaştığı Rio'yu "Kırmızı Pelerinli Kent" adlı yapıtında anlatmıştır. Yazar Rio'nun sebep olduğu yalnızlığın, yabancılaşmanın, değerlerin yok oluşunun, şiddetin, adaletin ve insanlık kavramının sorgulanmasını, Özgür adlı odak figür üzerinden anlatmıştır. Kırmızı Pelerinli Kent adlı yapıt, yazarın kendi hayatından da izler taşıyan odak figürün Rio'da, verdiği kararlarla yüzleşirken, yalnızlığıyla, yaşadığı değişimler ve uzamla verdiği savaşın öyküsüdür. Odak figürün Rio'ya gelişinden ölümüne kadar geçen iki yıllık sürede yaşadıklarını ve tanık olduklarını anlatan yapıtta tanrısal anlatımdan yararlanılmıştır.

Yapıt, odak figürün iç dünyasını yansıtan, Özgür tarafından yazılan, "Ö." adlı bir bireyin gözlemlerini anlatan bir hikâyeyi içermektedir. Hikâyenin yapıt içerisinde etkili bir biçimde yer alması, çerçeve anlatım sayesinde gerçekleşmiştir. Özgür'ün gözlemlediklerini anlatan hikâyede de tanrısal anlatımdan yararlanılmıştır. Yapıtta, odak figürle herhangi bir ilişkisi olan bir karakter yoktur, sadece Özgür figürü ön plandadır. Bu durumun sebebi odak figürün uzamdaki yalnızlığının, Rio'da insana ait bütün değerlerin yok oluşunun ve insani ilişkilerin bu toplumda yeri olmadığının vurgulanmak istenmesidir. Yazar, "sigara" ve "⁴gringa" gibi leitmotivelerden yararlanmış ve bu sayede odak figürün Rio'da geçirdiği zaman boyunca yaşamak zorunda kaldığı yabancılık ve yalnızlık kavramlarını vurgulamıştır. Vahşilik ve acımasızlıkla dolu olan Rio'nun yabancılara ve güçsüzlere tahammülü yoktur bu nedenle odak figür toplumdan dışlanmakla kalmaz buna ek olarak kendini birey olarak var edemediği için iç dünyasına da

⁴<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=GRINGA>

yabancı hale gelir. Çevrenin bireye sunduğu koşullar, insanı prensiplerinden ve temel ilkelerinden ayırıp, tamamıyla başka birine çevirmektedir. Yapıtın sonunda ise, ölüm ve şiddet kavramlarıyla bir arada büyüyen, insanlığını bir kenara atmış, vahşi davranışlar sergileyen bir Riolu tarafından öldürülen odak figür Özgür, Rio'nun asla yenilemeyeceğini ve bu uzamda hiçbir bireyin değeri olmadığını anlamıştır. Sonuç olarak bu tezde odak figürün kendiyle ve uzamla yaşadığı çatışmaların ortaya çıkardığı neden sonuç ilişkileri, bireylerin bulundukları uzamın, yaşam algılarının ve kültürlerinin şekillenmesindeki rolü ve bireylerin Rio uzamına karşı gösterdikleri yaşam çabası değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. GELİŞME: BİREYLERİN TERCİHLERİNİN YAŞAMLARININ ŞEKİLLENMESİNDEKİ ROLÜ

2.1. BİREYLERİN TERCİHLERİ

Hayat bireylere farklı yollar sunar ve birey bu yolların içinden tercihlerini gerçekleştirerek hayatını şekillendirir bu sayede içsel gelişiminin sürekliliğini sağlar ve hayata karşı duruşunu ortaya koyar. Tercihler bir inşaatın tuğlalarına benzetilebilir çünkü bireyin yaptığı her seçim hayatının biçimlenmesinde önemli bir rol oynar. Zorlayıcı koşullar bireyi baskı altına aldığı anda, sonucu düşünülmeden sadece anlık çözümler üreten, mantıksız seçimlerin yapılma ihtimali vardır. “Kırmızı Pelerinli Kent” adlı yapıt, odak figür Özgür’ün tercihleriyle biçimlenen içsel yolculuğunun, kişiliğindeki değişimlerin ve dünyaya ve yaşama karşı duruşunun öyküsüdür. Bir değişim sürecinin yer aldığı bu yapıt odak figür Özgür’e neden ve nasıl tercih yaptığını sorgulatmakla birlikte çevrenin, kendi yaşamı ve toplum üzerindeki etkisini de sorgulamasını sağlamaktadır.

Yapıtın ana sorunsalının ortaya konulmasındaki temel olay Özgür’ün hayatı hakkında verdiği radikal kararlardır. Odak figürün Brezilya’nın Rio de Janeiro şehrine taşınmasıyla başlayan içsel değişim ve uyanış süreci yapıtta yer alan en önemli ve en temel tercihtir, çünkü bütün olayların başlangıcı niteliğini taşımaktadır. Özgür’e bu kararı verdiren temel sebep bulunduğu yerden kaçma isteğidir. Geçmişte yaşadığı olaylardan, bir arada olduğu kişilerden, onu Rio’nun vahşilik ve acımasızlıkla dolu ortamına taşıyan hayatından ve kendinden kaçması, kaybedebileceği herhangi bir değer kalmamasını ve tercihlerinin geri dönüşünün olmadığını fark ettiğini göstermektedir. Geçmişinde kalan, peşini bırakmayan, yüzleşmek istemediği anılarından uzaklaşmak istediği için Özgür, Rio’yu seçmekte ve

hayatın doğal kargaşası yüzünden kendini ilkel bir sistemin içinde sürüklenirken bulmaktadır, bu sayede onu bunalıma sürükleyen geçmişiyile arasına, Rio bir perde çekmiştir. Özgür, kendisine kaçabileceği bir ortam sunup geçmişinden gelen bütün sıkıntılarından koruduğu için kendini Rio'ya borçlu hissetmektedir ve kendini en berbat ve sefil hissettiği anlarda bile Rio'yu terk edememektedir. Özgür Rio'ya bağımlı hale geldiği için ölümüne giden yolu kendi elleriyle döşemektedir.

Özgür, hayatı boyunca kayda değer hiçbir mücadele vermediği sürece kim olduğunu keşfedemeyip, kendi gücünü ve zayıflıklarını sınavamadan kimliksiz bir birey olarak hayatını sürdürmek istememiştir. Yaşamın bütün canlılara karşı en vahşi olduğu ve bireylerin yaşam algılarını şiddetle harmanlayarak ortaya koyduğu bir şehri seçip, bu uzamda tercihleriyle yüzleşmeyi tercih etmiştir: *“Neden seçtim bana öldüresiye düşman bu kenti? İnsan acısından lif lif dokunmuş kırmızı peleriniyle benliğimi sarıp sarmalayan, keskin dişlerini karnaval maskelerinin ardına gizleyen Rio de Janeiro'yu?”* (43). Büyüdüğü ve alıştığı ortamdan kopması Özgür'ün, yaşadığı dünyayı tanımasına ve farklı yerlerdeki toprakların insanlar üstünde kurduğu hâkimiyetin farkına varmasını sağlamıştır.

Özgür ait olmadığı, tanımadığı, yabancı olduğu bir toplumun ve kültürün barındığı bir ortama gitmeyi tercih etmiştir ve bu nedenle yoksulluğa, vahşiliğe, insani değerlerin ve ahlakın yok oluşuna tanık olmaktadır. Evinden ayrılmayı tercih etmese hayatın hep aynı yüzünü görmeye devam edeceğini, baskılanarak köreltilen duygular ve davranışlarla yaşayıp, at gözlüklerinden kurtulamayacağını düşünmüştür. Bu durumda hayatta kalma ihtimalinin daha yüksek olacağının da farkındadır. Özgür yetiştiği ve hayatıyla ilgili kararlar vermesini etkileyen uzamından ve onun beraberinde bireylere yüklediği kültür algısından kaçarak kim olduğunu sorgulamayı, kimliğini bularak kendine toplumda yer edinebilmeyi ve kendini var edebilmeyi amaçlamıştır. Kendi hayatına ve ruhuna hükmedebilmek için

amaçladığı bu hedefler uğruna hayatını, Rio'nun asla önemsemeyeceği bir sokak cinayetinde kaybetmektedir. Odak figür Özgür'ün Rio'yu seçmesi yaşama karşı ölümü seçmesidir.

Kim olduğunu bulabilmek için çıktığı bu yolculukta Özgür, dünyada varlığına dair bir iz bırakabilmek için, kendi iç dünyasının yansıması olan ve gözlemlerini tanrısal anlatım biçimden yararlanarak “Ö.” adlı karakter üzerinden “yeşil defterine” aktarmaktadır: “*Özgür'ün 'başından geçse de' gerçekte onun 'yaşamadığı' bir başka kadına, Ö. 'ye ait bir öykü.*” (77). Yeşil defter varlığı ve yokluğu arasındaki tek bağ olma niteliğini taşımaktadır. Özgür sadece, iki yıl boyunca yaşadıklarını ve gördüklerini topladığı, benliğinin simgesi olan yeşil defterini kaybetmemek için ölüm riskini göze alır ama Rio'ya yenik düştüğü için, Özgür benliğini de kaybetmektedir. Özgür karakterinin, kendi iç dünyasının yansıması olan “Ö.” adlı bireyi odak figür kabul ettiği yapıtı, çerçeve anlatım tekniğinden yararlanılarak yansıtılmaktadır. Yapıt içinde farklı bir yapıt daha olması labirent şeklinde bir yapı oluşturmaktadır ve bu sayede kaosla beslenen Rio'nun yarattığı karmaşa dolu yaşam vurgulanmaktadır.

Rio uzamını seçtikten sonra Özgür ne Rio'yu ne de Rio'nun kendinde değiştirdiklerini hayatından çıkarabilmektedir. Şehrin şiddet dolu atmosferi bireyi etkisi altına alarak, denetimi tamamıyla ele geçirmektedir. Bu aşamadan sonra birey tercihlerini, sadece şehrin kendisine sunduğu seçenekler arasından yapabilmektedir. İnsana dair herhangi bir değer barınmadığı Rio'da, aşk değeri olan bir kavram olmayıp, kendine yer bulamadığı için bu topraklardan ebediyen uzaklaşmaktadır. Doğduğu andan itibaren ilkel davranışları zihnine kazıyan Rio insanı, duyguların katili olarak, sadece fiziksel bir boyutta yaşamaktadır. Bireylere duyguların temelinde gelişen herhangi bir insani davranışa izin vermeyen Rio, bu şehirde doğan her çocuğun özgür iradesini yok etmekte ve insanlara tercih hakkı vermeyip kendi gerçeklerini dayatmaktadır. Her olayın anlamsızca ve tesadüfen yaşandığı bu uzamdan cinsellik de nasibini almaktadır. Sadece cinsel haz üzerine kurulan ve “ilişki” adını alan kısa süreli birliktelikler insana, kendini yalnız hissettirmekte ve Özgür'e de ne kadar değiştiğini hatırlatmaktadır: “...kendini

gözden çıkardı. Başka türlü bedenini o kadar kolay sunamazdı ve ne yazık ki Rio'nun aşk dağarcığında son sözü benden söylüyordu.” (67).

2.2. RİO UZAMININ BİREYSEL VE TOPLUMSAL ALGILARIN OLUŞMASINDAKİ ROLÜ

2.2.1. Bireysel Algılar

2.2.1.1. Değer ve Değersizlik Algısı

Rio’da hiçbir canlının hayatı önem arz etmemekle birlikte insanların hayatlarının devamı da saniyelere bağlı hale gelmiştir. Vahşilik ve şiddet, toplumun ve bireylerin üzerinde hâkimiyet kurdukça, insanlığa dair birçok özellik yok olmaktadır. Bireylerin toplumdaki ve yaşamdaki önemleri kaybolduğu için, değersizlik Rio toplumuna yabancı bir kavram olmaktan çıkmaktadır: “...maskeli polislerce hadım edildikten sonra öldürülen sokak çocukları... Aritmetiğe indirgenen ölüm, kişisel bir trajedi olmaktan çıkıyordu.” (17).

Değersizlik kavramını temel felsefesi olarak kabul etmiş bu şehirde, kendi yalnızlığına, değersizliğine ve değersiz yaşamına bir anlam arayan Özgür, değer kavramının anlamını tamamen kaybetmekte ve Rio toplumunun yer aldığı şiddet çukuruna sürüklenmektedir. Odak figür Rio’da yaşamla ölüm arasındaki ince çizgi üzerinde durdukça, Rio’da insanların hayata herhangi bir değer yüklemmediğini anlamıştır ve kendisi de bu yoldan ilerlemeyi tercih etmiştir. Özgür, toplumun içine girdikçe her ne kadar orada yer edinemediyse de, Rio’nun vahşi gerçekleriyle yüzleşmektedir ve bu nedenle hayatın anlamsızlığını ve değersizliğini anlamaktadır. Bu sayede Rio’nun, insanları ezerek hareket ettirdiği çarkında her an ölüme aday olabilecek birine dönüşmüştür, çünkü Özgür’ün herhangi bir Riolu gibi hiçbir değeri yoktur. İnsan hayatının değersizliği ve insanlık kavramının yok oluşu bireylerin acıya ve ölüme tepkilerini etkilemektedir ve bu durum onları duyarsızlığa sürüklemektedir. “Aritmetiğe indirgenen ölüm” insanların dikkatini çeken bir olay olmaktan çıkmış, günlük, sıradan olaylar arasına girmiştir çünkü Rio’da kendi

değeri bulunmayan insanlar başka önemsiz ve değersiz hayatlara ilgi duymamaktadır: “*Nüfusunun üçte birinin açlık sınırında yaşadığı, diz boyu suça batmış, ucuz melez eti, kokain ve silah ticaretiyle palazlanan bir kent bu.*” (3).

2.2.1.2. Yalnızlık

Rio uzamında yalnızlık kavramı, insanların hayatlarının istikrarsızlığından, tahmin edilebilirlikten çok uzak olmasından ve insana ait davranış ve ilişki biçimlerinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Rio toplumunun insanları, hayatta kalma olasılıkları düşük olduğundan hayatla aralarında bir bağ kuramamaktadırlar. Doğumundan itibaren uzamın ölümcül ortamında yaşam savaşını veren bireyler, yaşamlarının hiçbir değer taşımadığını bildiklerinden, yaşama tutunmak için çaba göstermemektedirler. Ölümle yaşamın iç içe oluşu insanların yalnızlığında önemli bir etkidir, kalıcı ilişkiler kuramayan ya da kurmak için herhangi bir sebebi olmayan bireyler yalnızlığa sürüklenmektedir. Yaşam mücadelesi, bireylerin hayatlarının merkezine oturduğu için bireyler, istisna kabul etmeden sadece hayatlarını sürdürmeyi amaçlamaktadır; bu nedenle bireyler arası ilişkiler ve bireylerin toplumla olan ilişkileri kopmaktadır. Bireylerin kendilerini toplumdan ve insanlık kavramından soyutlaması, yalnızlığın ve yabancılaşmanın öncelikle kendi içlerinde başladığını göstermektedir.

Özgür’ün yalnızlığı yapıttaki sorunsallardan biridir. Özgür’ün yüzleşmek zorunda olduğu yalnızlığına, geçmişinde bulunan, yakasını bırakmayan değersizlik hissi sebep olmaktadır. Geçmişinde ailesiyle gerçek bir ilişki kurup, aile ortamında ruhsal huzura kavuşamadığından, odak figürün içinde asla doldurulamayacak bir boşluk bulunmaktadır. Yalnızlığı, hayatının temeline oturtma sebebi aile ortamında bile yalnız olmasından kaynaklanmaktadır. İçinde yetiştiği kültürde, toplumda, aile ortamında bile iç huzura erişemeyen Özgür, evindeki yalnızlığından kaçmak ve dertlerini unutmak için Rio ile savaşmayı

tercih etmiştir: “*Aralarındaki Atlantik Okyanusu’nun farkına varmıştı ana-kız. Hiçbir şey söylemeden, hiçbir şey söylememek için konuştuklarının...*”(24).

Yalnızlığına ve değersiz yaşamına anlam yüklemeye çalışan Özgür, anlam kavramını yitirmiş ve kendini yalnızlığının getirdiği boşluğun içinde bulmuştur. Ruhsal bunalımının getirdiği kasvetli yaşam algısının altında benliğini kaybederken yalnızlığıyla yüzleşmiştir. Bu durum onu kendini sorgulamaya, gerçekleriyle yüzleşmeye itmiştir. Özgür, ruhsal bunalıma sürüklenmiş, Rio’nun acımasız ortamında, yaşam mücadelesini sırtını dayayabilecek kimse olmadan sürdürmek zorunda kalmıştır. “*Yalnızlığımı asla yenemedim.*” (12). Yazar, onun yalnızlığını, duygularını ve içe kapanıklığını iç monologlarla yansıtmaktadır. Özgür’ün yaşadığı sorunların iç monologlarla vurgulanması, sorunlarıyla tek başına baş etmesi gerektiğini göstermektedir; çünkü Rio’da yalnızdır, kendine olan güvenini kaybettiği zamanlarda bile, ne Rio’dan ne başka insanlardan yardım beklemektedir.

Özgür’ün yalnızlığı arttıkça dış dünyadan soyutlanışı da artmaktadır. Hayata dair birçok kavramın anlamını yitirirken Özgür, kim olduğunu, hayattaki amacını, ne yaptığını cevaplayamamaktadır. Benliğini aramaya çalışırken onu tamamen yitiren, hayatın anlamsızlığının ve değersizliğinin farkına varan odak figürün ölümü yine yalnızlığının sebep olduğu ruhsal bunalımdan kaynaklanmaktadır. Rio’nun asla önemsemeyeceği bir suça kurban giden Özgür’ün ölümü benlik kavramının tamamen yok oluşunu simgelemektedir. Yapıtta yalnızlık sorunsalının vurgulanması için başvurulan, anlatım tekniklerinden biri leitmotiftir. İçsel bunalımın dayanılmaz olduğu zamanlarda ortaya çıkan “sigara” bunun örneğidir. Uzamın, yalnızlık ve çaresizliği odak figürün yüzüne vurduğu anlarda, odak figürü ait olduğu yerden anılarına taşıyabilen ve kendisini kısa bir süreliğine geçmişine götüren “sigara” belirlemektedir ve onu içsel sorgulamaya itmektedir. “*Kül rengi, berbat bir yalnızlık çöktü üzerine. Bir sigara yakıp Santa Teresa yokuşundan aşağı yürümeye başladı.*” (60) Geçmişinden Rio’ya taşıyabildiği tek şey olan sigaranın sadece

yalnızlık, çaresizlik ve umutsuzluk durumlarında ortaya çıkması, bu kavramların hayatında hep yer aldığını göstermektedir.

2.2.1.3. Yabancılaşma

Özgür'ün hayatının gidişatını etkileyen önemli sorunsallardan biri de yabancılaşmadır. Odak figürün Rio'da bir yabancı olarak yaşadığı sorunlar “gringa”; *Latin Amerika'da yabancı kadınlara verilen isimdir*, kelimesi üzerinden vurgulanmaktadır ve yapıtta yer alan bireylerin, odak figüre bu şekilde seslenmesi, ona yalnızlığını ve dışlanmışlığını hatırlatarak onu içsel bunalıma sürüklemektedir. Bu kavram odak figürün, Rio'nun kanun tanımayan topraklarında yaşadığı yabancılığını, yalnızlığını ve yaşamının değersizliğini simgelemektedir: “...hem beyaz, hem kadın, hem de gringa olmak gibi üç ölümcül günaha karşın...” (133).

Şeytanın kendine yurt edindiği bambaşka bir dünya olan Rio'da Özgür, tanımadığı bir kültürde, insanlığını kaybetmiş yabancılarla dolu bir ortamda kendi dışlanmışlığıyla yüzleşmektedir. Hayatını değiştirmek, kendini bulabilmek amacıyla seçtiği Rio, Özgür'ü olumsuz etkilemektedir. Odak figür Rio'nun gerçekleriyle yüzleşip içinde barındırdığı tehlikeli ve vahşi toplumla karşı karşıya geldikçe yabancılığı benimsemekte, yalnızlığa sürüklenmektedir: “*Bu kent yabancı bir kadın için ölümcüldür.*” (22).

Özgür, aidiyet hissinden yoksun bir biçimde, bir kazazede edasıyla bulunduğu Rio'da şehre, kültüre, insanlara ve kendine yabancı olduğu için Rio'yla baş edememektedir. Özgür'ün yaşadığı aidiyetsizlik ve

yabancılık hislerinin en temel sebebi, kim olduğunu bilmemek ve kendini tanıyamamaktır. Özgür, benliğini bulmak için çıktığı yolculukta anlam kavramını iyice yitirmekte ve sığınabileceği bir liman ya da varlığına dair iz bırakabileceği bir yer bulamadığından, sadece kendi iç dünyasında değil, ölüm gerçeğinin birkaç basit kelimeyle sınırlandırıldığı Rio’da da kaybolmaktadır. Gerçekte kim olduğunu bulabilmek, yalnızlığından kaçmak için seçtiği Rio uzamında insanlığın çöküşünü, insanların topluma, yaşama ve insanlığa nasıl yabancılaştıklarını görmektedir: “*Mevsimine göre ya diz boyu çamur gölcüklerine ya da toza batmış Rio sokaklarının doğal bitki örtüsüdür sokak insanları.*” (89).

2.2.2. Toplumsal Algılar

2.2.2.1. Şiddet, İlkellik ve Vahşilik

Bireyleri hayata, yetiştikleri ve kültürünü benimsedikleri toplum hazırlar. Toplumun ruhsal yapısı yetiştirdiği bireylere yansır ve bu, uzamın bireylere sunduğu olanaklar ve koşullarla yeniden biçimlenir. Rio, çağın ve insanlığın gerisinde kaldığından, toplum, günlük ihtiyacı haline gelen ilkel güdüleri, davranış biçimlerini terk edememektedir. İnsanların yaşamaya başladığından beri taşıdığı temel korkuları ve endişeleri sindiren Rio toplumu, insan olarak doğaya katkı sağlamadığından, sıradan bir hayvan gibi kimsenin önemsemediği ve hayatının, türünün devamı için önem arz etmediği bireyler haline gelmektedir. Bireyi toplum içinde insani koşullarda davranmaya ve yaşamaya iten, diğer bir deyişle, ilkelliğini baskılayan ve körelten, toplumsal ve ahlaki kurallardır ve bu sayede toplumda bir düzen sağlanır. Ancak Rio’da toplumsal düzeni denetleyen, devamını sağlayan bir güç olmadığı için insanlar başıboş bırakılıp, sadece hayatta kalmaya çabalayan bireylere dönüşmekle de kalmamış, o şekilde doğmuşlardır. Özgür’ün içinde bulunduğu topluma şiddet kusan Rio, Özgür’ü etkisine altına almakta ve bu sayede Özgür, Rio “insanı” gibi anlık öfke patlamalarıyla çözümün ve temizlenmenin tek yolunun ölüm olabileceği gerçeğini kabullenmektedir: “(Özgür için) *Elinde bir silah olsaydı o an, şu kasıntı, vurdumduymaz kaburga*

kemiklerinin arasına bir kurşun sıkardı!” (46). Kişiliğinde meydana gelen bu değişimler Özgür’ün, bireylerin toplum tarafından belirlenen sınırların dışına çıkamadığı Türk toplumundan uzaklaşmasıyla tetiklenmektedir. Toplumda kendini var edebilmek ve toplum tarafından kabul görmek için tanıdığı kuralların hiçbiriyle şeytanın şehrinde karşılaşamayan Özgür’ün, içinde hep var olmuş ilkel davranış biçimleri serbest bırakılmaktadır. İlkellik insanın içinde olan, hayatta kalmanın, kendini savunmanın sırlarını içeren genetik bir kod gibi bireylerin damarlarında akan kanla birlikte bütün bedenini dolaşır ve benliğini sarar: *“Ruhunun en diplerinden kabaran kana susamış dalgayı algılıyordu... Ölüm duygusunu.”* (48).

Vahşi yağmur ormanlarını içinde barındıran Güney Amerika’nın bir şehri olan Rio, doğanın kendisine yaptığı baskıyı doğrudan insanlara iletmektedir. Boğucu sıcak havanın getirdiği bunaltı hissi Rio toplumuna ait bireylerin sabır sınırlarını dibe çekmekte, şiddet eğilimlerini biçimlendirmektedir. Şehrin ilkim koşulları bireyleri daha çabuk öfkelenen ve kavgalara karışabilen canlılara dönüştürmektedir. Doğanın cinnet geçirdiği bu topraklarda insanların normal ruh haline ve yaşama sahip olması gerçek dışı bir durumdur: *“Cinnet gibi insanın üzerine çökerdi sıcaklık, gırtlığına sarılır, onu soluksuz bırakırdı.”* (8). Yazar sıcaklığın yarattığı gerilimi ve şiddete olan eğilimi “cinnet” veya “Rio’nun acımasız güneşi” betimlemeleriyle vurgulamaktadır. Ayrıca şehrin vahşi yanı hakkında yapılan “kırmızı pelerinli kent” benzetmesi, Rio’nun kanlı, insan acısıyla dolu sokaklarını simgelemekte, yapıta ismini vermektedir. Betimlemelerde kullanılan temel kavramlar yapıtın ana hattını ve olayların gelişmesini etkilemektedir.

Rio’nun fakir ve cahillik dolu uzamında kendine yer bulabilen şiddet olgusu, bireylerin içinde yer alan ancak çoğu zaman modern dünyanın sunduğu koşullardan dolayı baskılanan vahşilik olgusunu beraberinde getirmektedir. Rio kültürünün gölgesinde büyüyen bireyler yapıtta, şiddet olgusunu içselleştirmiş, değer yargılarına sahip olmayan, yalnız ve yabancı insanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bir

süre Rio gerçekliğinde bulunduktan sonra Özgür, şiddeti temel felsefesi olarak kabul etmiş bu şehirde yalnız, yabancı insanların hayatta kalamayacağını anlamıştır. Hayatın vahşi ve şiddetle harmanlanmış yerinde Özgür, hem iç dünyasıyla yüzleşmekte, hem de ruhsal ve insani gelişimini sağlamaktadır. Özgür Rio'ya geliş sebebini ve tercihlerini sorgularken içinde bulunduğu gerçeklikle yüzleşmesi gerekmektedir bu sayede Özgür'ün Rio ve seçimleri hakkındaki gerçek düşünceleri ortaya çıkmaktadır: “*Yalnızlığımı bir zırh gibi kuşanıp okyanuslara açıldım.*” (43). Yapıtta yer alan anlatım tekniklerinden iç monolog sayesinde tanrısal anlatımla sunulan odak figürün duyguları ve düşünceleri ortaya çıkmaktadır, çünkü onun kendisiyle hiçbir etki altında kalmadan konuşması yansıtılmaktadır.

2.2.2.1. Sosyal Adaletsizlik

Rio, insanları ikiye ayırmaktadır: Kendisine bağımlı olan fakirler ve ekonomik güce sahip olanlar. Uzamın yıkıcı etkileri sadece şehre bağımlı olanları, fakirleri ve değersiz bütün canlıları kapsamaktadır. Ekonomik güce sahip bireylerin karşısında uzam güçsüz kaldığı için vahşetini ve şiddetini üst sınıfa ait bireylere yansıtmamaktadır. Ekonomik politik veya herhangi bir güce sahip insanlar kendilerini vahşetin hüküm sürdüğü Rio'dan uzaklaştırmakta ve bu sayede sefaletle mücadele eden insanları toplumdan ve uzamdan yabancılaştırmaktadırlar ve şehrin şiddeti temel alan düzeninde onları yok etmesine izin vermektedirler. Toplumun her sınıfında yer alan duyarsızlık ve yabancılık bireyleri içsel bunalıma sürüklemektedir. Sosyal adaletsizliğin hâkimiyet kurduğu uzamda fark yaratan temel unsur para değildir; devlet kurumlarının yozlaşması da etkilidir. Devletin, toplumda güvenliği sağlamakla görevlendirdiği bireyler, mücadele ettikleri davranışları benimsedikleri için toplum huzura kavuşamamakta ve bireyler bu nedenle hayatlarını sürdürememektedir. Bu durum yapıtın ana sorunsalına ışık tutmaktadır: Rio uzamının vahşi sistemi toplumu sınıflara bölerek, gücünün yettiğine yani güçsüzlere ve fakirlere, ölümü ve sefaleti yaşatır.

Adalet kavramının yer almadığı Rio'nun sosyal düzeninde güç sahibi bireyler “insan” tanımına ve değerine sahipken, açlık, şiddet, baskı ve ölüm gibi kavramlarla mücadele eden bireylerin ise “insan” olarak herhangi bir değere sahip olmadığı vurgulanmaktadır. Rio'nun kan akan, kırmızı pelerinli sokaklarını görmezden gelen, uzam gerçeğini gizleyen zengin bireyler yaşanan acıları ve vahşeti görmezden geldikçe insanlık kavramından uzaklaşmakta ve anlamını yitirmektedirler. Uzamda oluşan uçurumları oluşturan zengin bireyler sistemin çarklarının fakirleri öğütmesini izlemektedirler ve insanlık kavramının yok olduğu bu noktada bile huzur için ölüm fikrini savunmaktadırlar. Rio usulü bu huzur veya temizlenme yaşamdaki sosyal adaletsizliğin boyutlarını simgelemekle kalmayıp, paranın yaşam hakkı üzerindeki gücünü de göstermektedir: *“Rio'nun yerleşik düzene geçmiş halkı, manzaralarını bozan, güzelim kentlerini bir açık hava tuvaletine çeviren, yabancıların gözündeki itibarlarını iki paralık eden bu sürüngenlerden öylesine tiksindir ki 'justiceiro'lara (adalet dağıtıcıları) avuç avuç para döker.”* (90).

Yapıtta, biri zenginlerin karnaval gibi geçen renkli, tropik yaşamlarının olduğu Güney Amerika cenneti, diğeri de sokaklarda insanların çürüdüğü, ölümün insanları kovaladığı ruhsuz bedenlerin dolaştığı çukur olarak Rio'nun iki yüzü vardır: *“...Santa Teresa'da büyükelçilerden, politikacılardan, küpünü doldurmuş eski polis şeflerinden oluşan bir azınlık, yüksek duvarlı villalarda, korumaları ve dobermanlarıyla yaşar, sokaklarda asla boy göstermezdi.”* (41). Rio'nun şeytani tarafından uzakta duranların daha çok devlet görevlileri olması ise sosyal adaletsizliğin başka bir boyutuna vurgu yapmaktadır. Toplumun her kesiminin yozlaştığı uzamda özellikle devlet, halka karşı herhangi bir sorumluluğunu yerine getirmemektedir. Uzamda yer alan bireyler ya Rio'nun kaotik labirentinde hayata tutunmaya çalışmakta ya da kendilerini kan akan sokakların akışına bırakmaktadırlar, yani kırmızı pelerinli kentin ellerine düşmektedirler.

Toplumun güvenliğini sağlamakla görevli olan bireyler güvenlik ihlallerindense, rüşvet akışında sorun olunca ortaya çıkmaktadır. Bu durum devlet kurumlarının ne kadar yozlaştığını gösterirken aynı zamanda temel amaçlarından sapmış olduğunu da göstermektedir. Uzun zamanda insan olarak değeri olmayan, uzama bağımlı bireylerin hayatta olması veya güven içinde yaşaması hiçbir devlet kurumunun kaygısı olmamaktadır bu nedenle toplumda oluşan adaletsiz, sömürü düzeni ölümü ve acıları sıradanlaştırmaktadır: “*maskeli polislerce hadım edildikten sonra öldürülen sokak çocukları...*” (17).

Uzun zamanın kaotik yapısı, bireylerin rollerini ortadan kaldırmaktadır ve bu durum kargaşanın ve belirsizliğin giderek artmasına sebep olmaktadır. Rio uzun zamanında devlet kurumlarının ve yönetim sisteminin yozlaşması hattan çıkırından çıkması olağan bir durum olarak nitelendirilmektedir. Adalet, Rio’nun kıyılarına bile ulaşamayan bir kavramken, sefalet ve korkunun yönetici olduğu bir ülkede demokrasi veya medeniyete dair herhangi bir kurum gereksiz kabul edilmektedir çünkü öfke yüklü, her yerinden kan akan şehir bu düzeni temeline yerleştirmektedir: “*Yargı, mahkeme, savunma gibi kavramların ayak bağı olarak görüldüğü bir ülkede...*” (116). Odak figür Özgür gerek yaşam hakkının elinden alınmasında, birey olarak herhangi bir değere sahip olmadan “yabancı kadın” damgasıyla dolaşmasında ve sefaletten defalarca nasibini almasında Rio uzun zamanının adaletsiz sosyal düzeni etkili olmaktadır. Ancak yaşanan acılar, ölüm ve sefalet Rio’da yer alan bireylerin tercihleri dışında gelişen olaylar olsa bile odak figür Özgür için yaşananların hepsi tercihlerinin sonucudur.

2.2.2.3.Kadının Toplumdaki Yeri

Toplumun dışına attığı, değersiz damgasını taşıyan bireyler güce ve güç ilişkilerine bağlı sınıflı bir toplumda kadınlar ve çocuklardır. Rio toplumun sınıflı yapısının temelinde güç kavramı yattığı için, bireyler arasında ezen-ezilen ilişkisi baskındır. İlkellik içinde doğan vahşilik ve sömürü düzeni, ezen-

ezilen ilişkisinde kadınlara yansımaktadır. Rio uzamında kadınlar ezilen kısmı oluşturma'nın yanı sıra köle-sahip ilişkilerinin içinde de yer almaktadır, bu durum sömürü düzeninin ve güce dayalı yaşam biçiminin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Rio toplumunda yer alan bireyler hayata karşı bir duruş belirleyemeden, sadece yaşamak için bir mücadele verirken kendilerini var edememektedirler ve bir kimliğe sahip olamadan Rio'ya karşı savaş veren ölümler olarak nitelendirilmektedirler. Toplumda yer alan kadınlar yaşam ve kimlik savaşına ek olarak "kadın" olmanın getirdiği değersizlikle mücadele etmek zorundadırlar. Canlı olarak hiçbir hakka ve değere sahip olmayan kadınlara Rio uzamının barındırdığı toplumun bakış açısı ise açısı "güçsüz, sömürölmeye ve köleleştirilmeye hazır" şeklindedir: "...meydan tangalı, file çoraplı melez dilberlere ve onların sırtından geçinen katil yüzlü adamlara kalıyordu." (91).

Uzamın şiddet ve vahşetle harmanlanmış atmosferi yaşamın her alanına yansımaktadır. Duygulardan yoksun birliktelikler, sevgi ve merhametten uzak kalmış hamilelikler, toplumun kadına yüklediği değersizliği ve onları cinsel obje haline getirmelerini göstermektedir. Kız çocuklarının çocukluklarını yaşayamadan masumiyetlerini kaybedip, cinsel alanlarda zorla çalıştırılmaları, toplumun insani değerlerini kaybedip, ahlaki açıdan yozlaştıklarını göstermektedir: "...parkta oyuncak bebeğinin saçlarını yıkayan dokuz yaşlarındaki kız çocuğı... fuhuş mafyasının elinden kurtarıldığından beri hiç kimseyle konuşmuyor." (88). Yapıttaki toplumda yer alan bireyler doğdukları anda ölüm ve vahşetle tanıştıkları için insani duygulardan ve masumiyet kavramından uzaklaşmaktadırlar.

Rio'da var olabilmek üç bölüme ayrılmaktadır bunlar: Rio'da insan olabilmek, Rio'da kadın olmak ve Rio'da yabancı olmaktır ki odak figür Özgür'ün hem bir kadın hem de bir yabancı olması çok dikkat çeken ve kendisini hedef haline getiren bir durum olmaktadır. Rio'yla yüzleşip yenik düşeceğini anlayana kadar kadın kimliğinden yoksun olan Özgür, uzamla verdiği savaş sırasında, uzamın bireyi ilkel davranışlara ve vahşiliğe iten atmosferiyle karşılaşınca kadın olarak değerini ya da değersizliğini

anlamaktadır. Bu durum onu aynı Rio kadınları gibi ruhsuz ve ilkel ilişkilere zorlamaktadır. Özgür için kadın kimliğini benimsenin bir tercih olmaktan çıkması aynı anda hem kendinin farkına varabilmesini sağlamaktadır hem de hayata karşı boş vermişliğini ve umursamazlığını garantilemektedir. Rio uzamında hayatın en soğuk yüzüyle karşılaşan odak figür ne kendinin bir değeri olduğunu ne de herhangi bir “dışının” bir değeri olmadığını görmektedir.

3. SONUÇ

Aslı Erdoğan'ın “Kırmızı Pelerinli Kent” adlı yapıtında odak figürün yaşadığı varoluşsal sorunlar yapıta yabancılaşma, yalnızlık, hayatın anlamsızlığı, değerlerin kayboluşu gibi izleklerle yansıtılmaktadır. Yapıtta bireylerin tercihleri ve bunun yaşamlarına yansımaları vurgulanırken aynı zamanda tercih seçeneğinin her zaman bulunmadığı ve zorlamaların bireyi hem kendinden hem de yaşadığı toplumdan uzaklaştırdığı anlatılmaktadır. Bireylerin tercihlerinin sonuçları odak figür Özgür üzerinden anlatılırken, kendi hayatlarını belirleyemeden, koşulların gerektirdiği gibi davranan bireyler ise Rio toplumunun genel özellikleriyle anlatılmaktadır.

Yapıtın incelenmesi ile “Bireylerin tercihlerini yaşamlarının akışının, tercihlerin nasıl şekilleneceğini ise bireyin içinde bulunduğu toplum belirlemektedir.” sonucuna varılmıştır. Rio, odak figürün aldığı en önemli karar olma niteliğini taşımaktadır çünkü kendini var edebilmek ve kim olduğunu bulabilmek için çıktığı ölümcül yolculukta insanlıktan, insanlığından uzaklaşıp dünyanın en soğuk yüzünü görmüş, bu süreci hayatıyla ödemek zorunda kalmıştır. Odak figür Rio'nun şiddet, vahşet ve ilkellikle dolu ortamında zorluklar yaşayıp, gittikçe yalnızlaştıkça tercihleriyle yüzleşmiştir; çünkü verdiği kararlar hayatında kalıcı izler bırakmıştır.

İnsanlığın ayak bağı olarak görüldüğü, medeniyetle uzaktan yakından ilişkisi olmayan Rio'da yer aldıkça odak figür, hem kendine hem de çevresine karşı yabancılaşmış, yalnızlaşmıştır. Bu süreçte, hayatı ve kendisiyle ilgili birçok kavramı yitirirken kendi gerçekliğiyle ve dış gerçeklikle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak odak figür uzamın yıkıcı yapısı karşısında yenik düşmüş, hayatı uğruna verdiği savaşı kaybetmiştir.

KAYNAKÇA

Erdoğan, Aslı. Kırmızı Pelerinli Kent. İstanbul: Everest Yayınları, Nisan 2014

¹ <https://nilayozar.wordpress.com/2015/05/03/asli-erdoganin-romanlarinda-yasayan-olu-kirmizi-pelerinli-kent-ve-kabuk-adam-uzerine-psikanalitik-bir-inceleme>

² <http://egoistokur.com/pragli-kafka-dublinli-joyce-ve-riolu-asli-erdogan/>

³ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

⁴ <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=GRINGA>